

יחסי דתיים-חילוניים-לפני חילוני לא תתן מכשול

הקדמה ומיקוד

השבוע נמשיך בלימודנו בעניין דין לפני עוור לא תתן מכשול. בשבוע שעבר עסקנו בעיקר ביסודות הדין, השבוע נחיל עקרונות דין אלו על יחסי דתיים חילוניים בימינו. הלימוד יסתמך באופן ניכר על היסודות אותם למדנו בשבוע שעבר וע"כ יש לוודא שיסודות אלו מובנים היטב בטרם מתחילים בלימוד זה.

לימודנו השבוע יתחלק לארבעה חלקים (ע"פ כותרות המשנה המובאות בדפי המקורות)

חלק א: הגשת מאכל לאדם שאינו שומר תורה ומצוות- בחלק זה נלמד את אחת המורכבויות השכיחות ביותר בימינו ביחסי דתיים וחילוניים- הגשת אוכל לאדם שלא יברך עליו. מיקוד המקורות בחלק זה: יש ללמוד את הגמ' חולין, רי"ף רבנו יונה (על הרמב"ם והכסף משנה ניתן לדלג) לאחר מכן יש ללמוד היטב את המחלוקת בין הב"י לב"ח בהבנת דברי רבנו יונה הנ"ל ואת דברי השו"ע להלכה. לאחר מכן יש ללמוד היטב את דברי המג"א ואת הפמ"ג שעליו. (על המקורות מהמשנ"ב ביה"ל ושעה"צ מקורות 11-14 ניתן לדלג) לאחר מכן יש ללמוד את דברי מחצית השקל וכן את הט"ז משנ"ב (מקור 18) ואת האגרות משה (מקור 19) ובפרט להתרכז בדברי המנחת שלמה ולהבינם היטב (על דברי האגרות משה מקור 21 ניתן לדלג)

חלק ב: לפני עור לא תתן מכשול במומר וגוי- בחלק זה נלמד האם קיים דין לפני עוור ביחס ליהודי מומר היינו שאינו שומר כלל תורה ומצוות. מיקוד המקורות בחלק זה: יש ללמוד היטב את דברי התוספות והמאירי (את השו"ע יש לראות רק ע"מ להבין את הש"ך שעליו שהוא העיקר) לאחר מכן יש ללמוד את הש"ך והדגול מרבבה ולהבינם היטב וכן את דברי היביע אומר

חלק ג: מסייע לידי עוברי עבירה בעושה האיסור אחר זמן וכשאינן האיסור נעשה בחפץ הניתן לו- בחלק זה נלמד גדר נוסף בדיני לפני עוור לפיו איסור זה אינו קיים במלואו כאשר האיסור נעשה לאחר זמן. מיקוד המקורות בחלק זה: אם הזמן קצר ניתן לדלג על כל חלק זה. במידה והזמן מאפשר, יש ללמוד את דברי הבניין ציון (על דברי המהרש"ם ניתן לדלג)

חלק ד: גדר "מסית" בדין לפני עור לא תתן מכשול- בחלק זה נלמד האם כחלק מדיני לפני עוור קיים לעיתים גם איסור מסית אשר נאמר בתורה ביחס לע"ז. יש ללמוד את כל המקורות בחלק זה.

הגשת מאכל לאדם שאינו שומר תורה ומצוות

1. תלמוד בבלי מסכת חולין דף קז עמוד ב

תנו רבנן: לא יתן אדם פרוסה לשמש, בין שהכוס בידו בין שהכוס בידו של בעל הבית, שמא יארע דבר קלקלה בסעודה; והשמש שלא נטל ידיו - אסור ליתן פרוסה לתוך פיו.

2. רי"ף מסכת ברכות דף מב עמוד א- דף מב עמוד ב

אמר רב יהודה אמר רב לא יתן אדם פרוסה לשמש א"כ יודע בו שנטל ידיו והשמש מברך על כל כוס וכוס ואינו מברך על כל פרוסה ופרוסה ר' יוחנן אמר אף מברך על כל פרוסה ופרוסה ולא פליגי הא דאיכא אדם חשוב הא דליכא אדם חשוב ת"ר לא יתן אדם פרוסה. בין שהכוס בידו בין שהכוס של בעל הבית שמא יארע דבר קלקלה בסעודה והשמש שלא נטל ידיו אסור ליתן פרוסה לתוך פיו

3. רבינו יונה על הרי"ף מסכת ברכות דף מב עמוד א

לא יתן אדם פרוסה לשמש אלא א"כ יודע בו שנטל ידיו. יש למדין מכאן שאין ראוי לתת לאכול אלא למי שידוע בו שיברך ונראה שכיון שמתכוין לעשות מצוה שנותן בתורת צדקה מותר:

4. רמב"ם הלכות ברכות פרק ו הלכה יט

אסור להאכיל מי שלא נטל ידיו ואף על פי שהוא נותן לתוך פיו, ואסור לזלזל בנטילת ידים, וצוויים הרבה צוו חכמים והזהירו על הדבר, אפילו אין לו מים אלא כדי שתייה נוטל ידיו במקצתן ואחר כך אוכל ושותה מקצתן.

5. כסף משנה הלכות ברכות פרק ו הלכה יט

אסור להאכיל מי שלא נטל ידיו ואע"פ שהוא נותן לתוך פיו וכו'. ברייתא שם והשמש שלא נטל ידיו אסור ליתן פרוסה לתוך פיו וסובר רבינו דלרבנותא נקט לתוך פיו אע"ג שאינו נוגע וכ"ש שאסור ליתן בידו:

6. בית יוסף אורח חיים סימן קסט

וכתב ה"ר יונה בסוף פרק אלו דברים (שם. ד"ה לא) יש למדין מכאן שאין ראוי לתת לאכול אלא למי שיודע בו שיברך ונראה שכיון שמתכוין לעשות מצוה שנותן בתורת צדקה מותר ע"כ ואין דבריו נראים דהא ליתן לשמש נמי מצוה הוא ואפילו הכי לא יתן לו אלא אם כן יודע שנטל ידיו:

7. ב"ה אורח חיים סימן קסט

כתב ה"ר יונה בסוף פרק אלו דברים יש למדין מכאן שאין ראוי לתת לאכול אלא למי שיודע בו שיברך ונראה שכיון שמתכוין לעשות מצוה שנותן בתורת צדקה מותר עד כאן ורצונו לומר דבידוע שלא נטל ידיו אם נותן לתוך פיו או לידו כדי לאכול עובר משום ולפני עור לא תתן מכשול (ויקרא יט יד) אבל במי שאינו יודע בו אם יברך אם לאו בשעה שנותן לו אינו עובר כלום אלא אדרבה מקיים מצות צדקה ואם אין העני מברך הנותן צדקה אינו עובר בזה על לפני עור בשעת נתינה וקיים מצות צדקה ואפילו יודע בו שהוא עם הארץ גמור ולא יברך כלל לא מפני כן יבטל מצות צדקה ומה שהשיג על זה הב"י נראה לי דאינה השגה:

8. שולחן ערוך אורח חיים סימן קסט סעיף א

כל דבר שמביאין לפני האדם שיש לו ריח והאדם תאב לו, צריך ליתן ממנו לשמש מיד; ומדת חסידות הוא ליתן לו מיד מכל מין ומין, לא יתן לו כל זמן שהכוס בידו או ביד בע"ה (ודוקא לשמש, אבל לאחר שבסעודה מותר ליתן בכי האי גונא) (הר"י ס"פ אלו דברים); ואסור ליתן לו פרוסת פת, אא"כ יודע בו שנטל ידיו.
לא יתן לאכול אלא למי שיודע בו שיברך, ויש מקילין אם נותן לעני בתורת צדקה (הר"י ס"פ אלו דברים).

9. מגן אברהם סימן קסט ס"ק ה

שנטל ידיו - משמע דוקא גבי שמש חיישינן מתוך שטרוד ישכח מליטול וכ"מ ברש"י אך בתר"י משמע שאפילו באחר חיישינן עיין ס"ב:

10. פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן קסט ס"ק ה

שנטל. עיין מ"א. ברש"י חולין ק"ז ב' ד"ה דטריד, לסלקא דעתך אוכל מחמת מאכיל כו', יע"ש. ולא מצאתיו כעת יותר. ומתלמידי רבינו יונה סוף פרק אלו דברים דיש רוצים ללמוד משמש לאחר, וחילק בין תורת צדקה כו'. ועיין עטרת זקנים אות ב' אפילו השמש חסיד, שמא ישכח דטרוד. והנה בחולין ק"ז [ע"ב] אמר רב יהודא אמר רב אסור ליתן פרוסה לתוך פיו של שמש אלא א"כ יודע שנטל ידיו (יש גורסים רבי זירא), וברייטא תניא השמש שלא נטל ידיו, הא בספק מותר. והרי"ף העתיק שניהם סוף פרק אלו דברים [ברכות מב, ב]. ומב"י [ד"ה ומ"ש] משמע דברייטא ג"כ הכי פירושו שלא נטל בוודאי, ומספק אסור. אבל הב"ח [ד"ה ואסור] העתיק מימרא דר' זירא, יע"ש. וי"ל ביודע וודאי שחסיד הוא אין איסור לתוך פיו אלא א"כ ידע שלא נטל, דאוכל מחמת מאכיל אסור. והשמש בטרדא ישכח, ולידו אין הכי נמי דשרי כהאי גוונא. אבל בעם הארץ אף מספק אסור, ואפילו לידו, ומשום הכי הרי"ף העתיק סתם מימרא דרב, יע"ש והבן. עיין בסימן קסט"ג במ"א [ס"ק] ב' מה שכתבתי שם, יע"ש בזה:

11. משנה ברורה סימן קסט ס"ק ט

ליתן לו וכו' - פ"ל להשמש דחיישינן שמא מתוך טרדתו ישכח מליטול ידיו אבל באחר לא חיישינן לזה אא"כ רואהו שרוצה לאכול בלי נטילה ויש מחמירין בזה אך כשהוא נותן בתורת צדקה בוודאי יש להקל כדלקמיה בס"ב בהג"ה:

12. שער הציון סימן קסט ס"ק יא

מגן אברהם ממשמעות רש"י באלפסי פרק אלו דברים וכן סתם החיי אדם להקל בזה, והרמב"ם לא העתיק כלל דינא דרב לענין שמש, רק העתיק לשון הברייתא דמשמע משם דוקא כשיודע שלא נטל ידיו, עיין שם בפרק ו מהלכות ברכות דין י"ט:

13. משנה ברורה סימן קסט ס"ק י

לא יתן לאכול וכו' - נלמד מסעיף הקודם אך לפי סברא קמייתא דדוקא להשמש משום טרדא א"כ אין מקור לדין זה אם לא שידוע בו שלא יברך שבזה כו"ע מודו דאין נותנין לו:

14. ביאור הלכה סימן קסט ד"ה למי שידוע

למי שידוע בו שיברך - ומסתברא דבמוחזק לכשר סגי:

15. מחצית השקל אורח חיים סימן קסט ס"ק ו

ויש מקילין כו'. אסור ועיין ב"ח, כצ"ל. דהב"ח כתב אפילו הוא עם הארץ גמור ואינו יודע לברך, מכל מקום לא יבטל ע"י זה מצות צדקה. אבל של"ה [שער האותיות נט, א ד"ה הב"י] כתב כמו שכתב מ"א, דאם יודע שלא יברך לא יתן לו. ובספר אליה רבה [ס"ק ב] כתב דלא פליגי, דעד כאן לא כתב של"ה שלא יתנו לו אלא למי שידוע לברך ואינו רוצה לברך מצד רשותו. אבל אם אינו יודע, גם לשל"ה מותר:

17. ט"ז אורח חיים סימן קסט ס"ק ג

בתור' צדקה. - זה דעת הרר"י ונראה טעמו דמצות צדקה היא ודאי וספק אם יטול ידיו ואין ספק מוציא מידי ודאי צדקה והקשה ב"י הא ליתן לשמש נמי מצוה היא ואפ"ה אין ליתן לו אא"כ יודע שנטל ידיו ונ"ל דהשמש נכנע תחתיו ולא ירע לבבו אם יזהירונו תחלה על הנטילה משא"כ באחר שמתוך כך יקצוף ולא ירצה לקבל ויתבטל מצות צדקה:

18. משנה ברורה סימן קסט ס"ק יא

בתורת צדקה - דלא מפקעינן מצות צדקה בשביל חשש שמא לא יברך ואע"ג דגבי שמש בסעיף הקודם חיישינן התם הנתנה לאו בתורת צדקה הוא שנותן לו בעבור ששמשו [ל"ה] אך אם יודע בודאי שלא יברך אסור ליתן לו אף בתורת צדקה ודוקא אם מתוך רשותו אבל אם מתוך אונסו שאינו יכול לברך לא נפקע מצות צדקה בשביל זה [פמ"ג]:

19. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ה סימן יג

אבל תמוה החילוק שכתבו הב"ח וביאר המג"א בין ליתן למי שידוע שלא יטול ידיו שאסור ליתן לו, לבין מי שלא יברך שמותר. דמש"כ המג"א דבנטילת ידיים אסור, דתיכף בשעה שנותן לידו כדי לאכול עובר משום לפני עיוור, אבל בברכה בשעה שנותן אינו עובר, ואם אח"כ לא יברך מה עלינו לעשות, אינו מובן. דהא גם על נטילת ידיים אינו עובר תיכף כשנתן לידו, אלא רק כשיאכל. ואם איירי דביקש העני ממנו שיתן לו פת לאכול תיכף, הרי גם על חיוב הברכה עובר תיכף. ועיין במחצה"ש שהוא מטעם שחיוב ברכת המזון הוא רק אחר שיאכל. וא"כ נצטרך לומר דאיירי רק כשנותן למי שמברך ברכה ראשונה, ורק ברכת המזון אינו מברך, מפני שהם ארבע ברכות ארוכות, והרבה אינשי אין יודעין לברך בעל פה, ומתעצלין ליקח סדור לברך מתוך הכתב. אבל א"כ לא הי"ל למג"א לסתום אלא לפרש דאיירי דווקא בכה"ג. וא"כ משמע שאף למי שלא יברך ברכה ראשונה נמי מתיר, שזה הא הוא באותו זמן דנטילת ידיים, שלכאורה לא שייך לחלק. ואולי הוא משום דאיירי בעני שידוע בעה"ב שיאכל שם תיכף בביתו. שלענין נטילת ידיים הא אין הצורך ליתן הפת עד אחר שיטול ידיו. וכמו שהוא דרך האינשי בביתם, אף לבני הבית, שנוטלין ידיהן ואח"כ נותנין להם לאכול. אכן אף כשנודמן שנקל לבעה"ב ליתן לו תיכף הפת, אסור, אם לא ברור לו שיטול ידיו, וכ"ש כשיותר נוטה שלא יטול ידיו. אבל הברכה הא לא שייך קודם שנתנו לו הפת, אף כשאוכל תיכף בבית בעה"ב. ולכן לא שייך כלל לבעה"ב עניין ברכתו, אף כשנותן לו בביתו. אך רוצה לדון שבעה"ב יעכב מליתן לו, אף שהוא עני, מחמת שאפשר שלא יברך. בזה סובר הב"ח, דכיוון שהברכה שייך רק להעני האוכל בעצמו, הנה לא רק כשלא ברור שלא יברך, אלא אף בידוע שהוא ע"ה גמור שוודאי לא יברך, מחוייב ליתן לו מצד חיוב מצוות צדקה, שמחוייבין אף לעבריינים לתיאבון, כ"ש לע"ה שהוא מחסרון ידיעה. ואף אם אינו מברך גם אחר שאמרו לו שצריך לברך, וגם יודע שת"ח ואף גם סתם אינשי מברכין, הרי אינו מחזיק זה לחיוב ממש. ואף אם יודע שהוא חיוב

ממש לכל אדם, מורה היתר שזה מחמת שאינו יכול. ולכן מחוייבין ליתן לו צדקה בכל אופן, אף שיודע שלא יברך. אבל בעני שמחזיר על הפתחים, ונותנים לו פת שיאכל בביתו, אז צריך ליתן לו אף אם לא יטול ידיו, להב"ח, כיוון שמחוייבין להאכיל אף לעבריינים לתיאבון, כ"ש לאלו שאין מברכין מחמת שאין יכולין לברך ואין יודעין כראוי חומר החיוב דנט"י.

אבל משמע מלשון הב"ח שאם אינו לצדקה, דאינו עני, לא היה מתיר. אבל מכל מקום פשוט שאין בזה משום לפני עיוור אף למי שאינו עני, דאם היה לאו דלפני עיוור, לא היה מתיר אף בשביל מצות צדקה. ולכן אם הוא צריך ליתן לו גם מטעם אחר, כהא דבא אצלו שותף שלו, ויודע שלא ישמע לו ליטול ידיו ולברך, רשאי ליתן לו, אף שלא יטול ידיו ולא יברך. ולא רק כשנוגע ממש לפרנסה, אלא אף מצד נימוסים הנהוגים בין שותפין וסוחרים במדינה. ובזה אין חילוק בין רשע לאנוס, דאף אם לא ירצה מצד רשעותו רשאי. והטעם, דדווקא במתנה לעני שייך לחלק, דאם הוא מצד רשעותו ליכא עליו חיוב מדין צדקה, מאחר שהוא כמומר להכעיס לענין זה. וכיוון שפסק הפמ"ג ואחריו המשנה ברורה כהב"ח, יש לסמוך ע"ז וכפי שכתבתי. ונתבאר כל הענינים באופן נכון וברור.

20. שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן לה

הערות בענין איסור לפני עור

א כיבוד באכילה ושתייה למי שיודע שלא יברך.

בהא דצריך כל אדם לשום דרכיו ולכוין מעשיו לשם שמים, חושבני, במי שבא אליו אורח חשוב, אשר אינו שומר תורה ומצוה, אבל עדיין יש לו אהבה לבני תורה, וגם תומך במוסדות תורה וכדומה, ואם הבעה"ב לא יתנהג אתו בנימוס המקובל לכבד אותו במידי דמיכל ומשתי, בגלל זה שמצד הדין אסור ליתן לאכול אלא למי שיודע שנוטל ידיו ומברך (כמבואר בשו"ע או"ח סי' קס"ט סעי' ב'), וכמו כן אם אפילו בצורה מכובדת יבקש ממנו ליטול ידים ולברך, יראה הדבר כפגיעה ועלבון בכבודו, וזה גם ירגיז אותו מאד, ויתכן שבגלל הדבר הזה יתרחק חו"ש ביותר מהתורה, וגם יבוא לידי כעס ושנאה על כל ההולכים בדרך התורה, דבכה"ג חושבני, שנכון באמת לכבד אותו באכילה ושתי, ולא לחשוש כלל לאיסור של לפני עור לא תתן מכשול, משום דאף שאין אומרים לאדם לעשות איסורא זוטא כדי להציל אחרים מאיסורא רבה, ואסור ודאי להפריש תרו"מ בשבת כדי להציל בכך אחרים מאיסור חמור של טבל, מ"מ בנידון זה, הואיל וכל האיסור של הנותן לו לאכול הוא רק עבירה של נתינת מכשול, וכיון שאם לא יתן לו לאכול הרי יכשל האורח באיסור יותר גדול, נמצא דליכא כלל שום עבירה, כיון דליכא הכא שום נתינת מכשול, אלא אדרבה יש כאן הצלה ממכשול גדול מאד ע"י זה שהחליף אותו בקום ועשה במכשול יותר קטן.

21. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ה סימן יג

אם צריך למנוע מן השותף שיאכל משלו, כשאינו מסכים לברך, מדין חיוב תוכחה

הנה בדבר שבא לאחד שותפו במסחרו, והוא אינו שומר תורה, שמדרך הנימוס שנותנים לאכול ולשתות. ולפעמים הוא הזמן שצריכים לאכול וביתו רחוק, או שהוא מעיר אחרת, שהוא עוד גרוע מדרך הנימוס. לכאורה הא יש כאן איסור לפני עיוור, בין מצד איסור אכילת פת בלא נטילת ידיים, ובין מצד שיאכל בלא ברכה, אם יתן להם ולא יאמר להם שצריך ליטול ידיים ולברך, ומוכרח לומר להם זה קודם שיתן להם. אבל הנידון הוא באם אמר לו, שאם רוצה שיאכל וישתה אצלו יניחהו לעשות כרצונו, ולא יטיל עליו דיני התורה אם יתן לו, שא"כ אינו יכול ליתן לו שום דבר אכילה ושתייה. וגם הא לא יחשבהו לאין לו נימוס דרך ארץ של המדינה ושותפים, מאחר שהוא אסור בזה.

הנה נראה דלהרשותו ליקח בעצמו מה שירצה לאכול ולשתות, ליכא איסור, אף שהיה יכול לעכבו מליקח כשלא היה נותן לו רשות. דלעכב מלעשות איסור מסתבר שהוא מחיוב מצוות הוכח תוכיח, שאם ידוע שלא יקבל, פטור, אף כשהוא איסור דאורייתא. וכשאמר לו שלא ישמע לו ולא יאמר לו כלום הוא עוד יותר מנזיפה. ולכן אם אמר לשותפו שאסור לו ליתן לו דבר אוכל ומשקה, מאחר שהוא אינו רוצה לברך, סגי בכך. ואינו מחוייב לעכבו, אף רק בזה שלא יתן לו רשות ליקח מצד דין הממון שהוא שלו, כיוון שמדרך השותפין שאין מקפידין ע"ז, ואדרבה עוד עושין הרבה טירחא והשתדלות להאכיל השותף כשבא אצלו, וכ"ש שניחננו ליקח בעצמו. ולא שייך שיאסור על שותפו לקחת האוכל מצד דיני ממון, משום הקפידא דאינו רוצה ליתן לו בשביל חיוב ברכה, מאחר שבעצם הא אינו מקפיד מצד ענין הממון. וכ"ש כשיודע לו שלא ישגיח על דבריו ויעבור, אם נימא דקפידתו הוויא קפידא לדיני ממון, הא יגרום לו עוד איסור גזל, ולכן אין לו להקפיד להחשיב גזל בשביל זה.

איך יתנהג כשיש לחוש שיחשדהו שהוא גרוע במידותיו מחמת שהוא שומר תורה

ומש"כ נכדי יקירי טעם להתיר ליתן לשותפו לאכול ולשתות, משום שאם לא יתן יש לחוש לחילול השם, שיאמר שאלו שהם שומרי תורה הם גרועים במדותיהם ובהנהגותיהם, שאין להם אפילו דרכי נימוסים ודרך ארץ. ולא יבין שמה שלא נותן לו, הוא משום שאסור לפניו לגרום שגם אחרים יעברו על איסורין. שזה שיחשוב על שומרי תורה, הוא חטא יותר גרוע, שזה שייך שיגרום שיעשה שונא לשומרי תורה ולמבקש רעתם.

ולא יאמין לו מה שיאמר דהוא משום דאיכא חיוב גם לראות שגם אחרים שהן יהודים ישמרו דיני התורה. שהוא דלא כנימוסי מדינתנו בארה"ב דאמעריקא, אשר כל ישראל שומרי תורה מתפללין להשי"ת ביותר על שלומה מלשאר מדינות, בזה שהעמידו החוק שכל אחד ואחד חפשי בדעותיו בעניני אמונה (עי' דרש משה ח"א, ועידות ואסיפות דרוש י' עמוד תט"ו). הנה אם הוא לאיש כזה שאינו יודע לחלק בין כפיות אומה על אנשי אומה אחרת, להנהגת אחד בביתו עם אחרים מאנשי אומתו, וכן אף לאלו שיאמרו שמה שלא יתן להן לאכול ולשתות, הוא מצד מידותיו הרעים, צריך מתחילה להראות שהוא בעל נימוסים ודרך ארץ. והוא כשלא מפורסם זה לעלמא, מחמת שלא היו לו עסקים עם אלו שליכא טעם מצד דיני התורה שלא להאכילם, כגון עם שומרי תורה, וכן לא היו לו עסקים עם נכרים שאינם בדיני תורה, יצטרך בפעם הראשון להעמיד לפניו אוכלין ומשקין, כפי הנימוס והדרך ארץ להתנהג עם שותפיו וידידיו. רק יאמר לו שצריך לברך, ולפת צריך גם ליטול ידיו, וכשלא ירצה יניחהו. אבל כיוון שכבר הראה לו שהוא בעל נימוסין ודרך ארץ, כשיבוא אצלו פעם שני יאמר לו מתחילה, שאינו יכול ליתן לו, מאחר שהוא ג"כ יהודי החייב במצוות כשלא יברך ולא יטול ידיו לפת.

לפני עור לא תתן מכשול במומר וגוי

22. תוספות מסכת עבודה זרה דף ו עמוד ב

מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר - נראה דה"ה בכל שאר איסורין אלא להכי נקט כוס יין לנזיר משום דמסתמא למישתי קא בעי ליה כיון דכ"ע חמרא שתו ושמא שכח נזירתו אבל ישראל שאמר הושיט לי נבלה או חזיר או שום איסור אין לחושדו מלהושיט לו אבל אם ידוע לו שרוצה לאכול אסור להושיט לו ואפי' הוא שלו מדקאמר אי לא יהיב ליה שקיל ליה איהו ולפי זה אסור להושיט למומרים לעבודת כוכבים דבר איסור אף על פי שהוא שלהם כי הדבר ידוע שיאכלוהו והוא נאסר להם דכישאל גמור חשבינן ליה ומיירי בדקאי במקום שלא יוכל ליקח אם לא יושיט לו זה וכדמסיק דקאי בתרי עברי נהרא.

23. בית הבחירה למאירי מסכת קידושין דף נ עמוד א

וישראל משומד שקדש יתבאר במסכת יבמות פרק החולץ שקדושיו קדושין וגירושיו גירושין ואפילו עובד ע"ז ואף בגר שנתגייר וחזר לסורו הדין כן כמו שיתבאר שם ובתשובת הגאונים נמצא שהמשמדים של עכשו אין קדושיהן קדושין הואיל ומחללין שבת וממה שאמרו ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם כל המחלל שבת אינו נקרא ישראל ואף גדולי המפרשים מסכימים שכל שהוא משמד לע"ז מין הוא ודינו כגוי גמור ומכל מקום אין הדברים נראין שהרי אמרו בפרק החולץ דאי הדר ביה הוה ליה כישראל משמד שקדושיו קדושין והדר ליה ודאי לגמרי משמע:

24. שולחן ערוך יורה דעה סימן קנא סעיף א

דברים שהם מיוחדים למין ממיני עבודת כוכבים שבאותו מקום, אסור למכור לעובדי אותן עבודות כוכבים שבאותו מקום. ואם קונה הרבה ביחד, שניכר הדבר שהוא קונה אותם לסחורה, מותר... הגה: ודוקא לכהן או לעובד כוכבים, שחזקתו שיקטיר הלבונה לעבודת כוכבים, אבל לסתם עובד כוכבים, שרי. י"א הא דאסור למכור להם דברים השייכים לעבודתם, היינו דוקא אם אין להם אחרים כיוצא בו או שלא יוכלו לקנות במקום אחר, אבל אם יכולים לקנות במקום אחר, מותר למכור להם כל דבר. (מרדכי דפ"ק דע"ז). ויש מחמירין. ונהגו להקל כסברא הראשונה, וכל בעל נפש יחמיר לעצמו. (ר"ן שם ובתוספות ואשיר"י והגמ"ר פ"ק דשבת לדעת הרב).

25. ש"ך יורה דעה סימן קנא ס"ק ו

י"א כו' - דס"ל דכי היכי דאמרינן בש"ס גבי נזיר דאסור להושיט לו כוס יין דהיינו דוקא בדקאי בתרי עברי דנהרא ה"ה הכא ויש מחמירין וסוברין דמ"מ איסור מזרבנן איכא אפילו לא הוי כמו תרי עברי דנהרא וכל זה לדעת הרב אבל לפעד"נ דלא פליגי דכ"ע מודים להמרדכי ותוס' בפ"ק דעבודת כוכבי' דבעובד כוכבי' או מומר שרי והגמ"ר ותוס' והרא"ש בפ"ק דשבת והר"ן פ"ק דעבודת כוכבים מיירי בישראל שהוא חייב להפרישו מאיסור וכדכתב הרא"ש שם דלא גרע מישאל קטן אוכל נבילות שב"ד מצווים להפרישו כ"ש ישראל גדול משא"כ בעובד כוכבי' וישראל מומר שאינו חייב להפרישו תדע שהרי כתב הרב בד"מ דעת התוס' רפ"ק דעבודת כוכבים כדעת המרדכי שם דשרי ול' הרא"ש רפ"ק דעבודת כוכבים הוא כלשון התוס' שם א"כ לפי דעת הרב יהיו דברי הרא"ש סותרים זה את זה וכן רבינו ירוחם נתיב י"ז ריש ח"ו כתב כדברי התוס' רפ"ק דעבודת כוכבים ובנתיב י"ב ח"ג כתב כדברי התוס' רפ"ק דשבת אלא ודאי כדפי':

26. דגול מרבבה יו"ד סימן קנא

משא"כ בישראל מומר, הא ודאי שישראל מומר אע"פ שחטא ישראל הוא, וא"כ מה בינו לשאר ישראל לענין להפרישו מעבירה. אבל נראה לפרש כוונות הש"ך דאף בישראל אין מצווים להפרישו, כי אם כשעובר בשוגג. וכמו בקטן אוכל נבלות, שהקטן שוגג הוא. ומתני' (דריש שבת) בשוגג מיירי, וכמ"ש רש"י (שם ג) ד"ה פטורי דאתי. אבל בישראל שרוצה לעבור במזיד על איזה עבירה, אפילו אינו מומר גמור, אין מצווין להפרישו, לד' הש"ך. ומומר דנקט הש"ך הוא משום שהפ' במומר דיברו, ומומר מסתמא מזיד הוא. ועוד שכל עובר עבירה במזיד, נקרא מומר לאותו דבר.

27. שו"ת יביע אומר חלק ב - אורח חיים סימן טו

שוב ראיתי בשו"ת מחנה חיים ח"א (סי' מה), שכל לתמוה ע"ד הש"ך בזה, ממ"ש השטה מקובצת ב"מ (ו): בד"ה דאלת"ה אגן חיותא לרועה היכי מסרינן, הא עברינן משום לפני עור לת"מ. ואף ע"ג דהיכא דאית ליה בהמות לדידיה, דבלאו דידן מצי עביד איסורא, לית ביה משום לפני עור. כדאיתא בפ"ק דע"ז. מ"מ אין לנו לגרום לו איסור. דמסייע ידי עוברי עבירה איכא. והכא נקיט קרא לרווחא דמילתא. הריטב"א. ע"כ. הרי שאע"פ שהרועה הוא גזלן במזיד אסור לנו לסייעו בעבירה. [וכן הקשה בשו"ת מהר"י אסאד (חיו"ד ס"ס קעז). ע"ש]. ולכן כ' ליישב קו' הדג"מ, שנ"ל ברור בכוונת הש"ך, שבודאי אם יש ביד ב"ד להפריש עושי רשעה, אז בוודאי שמצווין להפרישם, מזיד כשוגג. אבל כשאין ביד ב"ד למחות, ובכל אופן יהיה עובר עבירה, ורק הישראל מקרב לו הנאתו, אין ע"ז ערבות, ואין כאן איסור מסייע ידי עוברי עבירה. עכת"ד. ולפע"ד תירוצו לא יגהה מזור, דנהי שאין יכולת ביד ב"ד למחות ולאפרושי מאיסו', מהיכא תיתי לסייעו בעבירה לכתחלה, שהרי הברירה בידינו שלא לסייעו. ואין למדין אפשר משאי אפשר. [ובעיקר ד' הריטב"א דס"ל דמכיון דאית ליה בהמות לדידיה, אין בזה משום לפ"ע, אע"פ שמרבה באיסור גזל. לכאורה יש לסייעו מההיא דע"ז (ו) דהיכא דאית ליה בהמה לדידיה, מותר למכור לו בהמה. ולא חיישינן שיקריב שניהם לע"ז, ונמצא מרבה באיסור. אולם בתוס' ר' אלחנן לע"ז (ו): כ', אסור ליתן למשומדים נבלות דעבר אלפני עור, דזמנין דלית ליה לדידיה. ואפילו אית ליה, יכול להיות דעבר אלפני עור כשיאכל שתיהן. אבל בתקרות דהכא אין לו' שיקריב שתיהן, אלא שמקריב אחד מהן איזה שירצה. ע"כ. וע' בריטב"א, ע"ז שם. ובשו"ת מחנה חיים שם]. וע"ע בשו"ת כתב סופר (חיו"ד סי' פג), שג"כ כ' לפקפק בד' הש"ך וה' דגול מרבבה. ע"ש.

+/מילואים/ וע"ע בשו"ת כתב סופר (חאה"ע סי' מ"ז) +

ואשר אחזה בעניותי ליישב ד' הש"ך בזה. נ"ל שהדברים מגיעים לדברי המאירי קידושין (נ) שהביא בשם תשו' הגאונים, כי המשומדים בזה"ז אין קידושיהן קידושין, הואיל ומחללים שבת, וכל המחלל שבת אינו נקרא ישראל. ושכן מסכימים גדולי המפרשים (הראב"ד) שכל שהוא משומד לע"ז דינו כגוי גמור. וכל' ע"ז המאירי, שאינו נראה, ממ"ש ביבמות (מז): דאי הדר ביה וקדיש קידושו קידושין. ע"ש. וע"ע במאירי (ספ"ק דיבמות), בזה. ע"ש. ולכאורה תימה גדולה על הגאונים, שכאילו נעלם מהם תלמוד ערוך ביבמות הנ"ל. ולחומר הנושא צ"ל שכוונתם כמ"ש הרדב"ז בתשו' (סי' שנא), דקידושי מומר לאו מדאורייתא נינהו, אלא משום חומרת א"א אמרו שחוששין לקידושין, דמדין תורה הרי הוא כגוי לכל דבריו. ע"ש. ולפ"ז צ"ל שאף הגאונים שכל שאין קידושיהן קידושין היינו מה"ת. אבל מדרבנן חיישינן להו, דאע"פ שחטא ישראל הוא. (ומיהו לשון המאירי יבמות ל"מ כן.) ועמש"כ בשו"ת יביע אומר ח"א (חיו"ד סי' יא אות ד). ולפ"ז י"ל ד' הש"ך שמכיון שמה"ת דינו כגוי, אע"פ שמד"ס נידון כישראל לחומרא. היינו דוקא היכא דקאי בתרי עברי דנהרא, דבישראל גמור יש בו איסור לפ"ע מה"ת. משא"כ היכא דלא קאי בתע"ד, דבישראל גמור אין איסורו אלא מדרבנן. בישראל מומר לא גזרו כ"כ להחמיר. ולפ"ז י"ל ג"כ דברי הש"ך ביו"ד (סי' קנט סק"ה) בדין כותים, שכל שעשאו כגוים גמורים לכל דבר, ואפילו להקל. והקשה עליו החו"ד, שכיון שמה"ת יש להם דין ישראל גמור, וכי יש כח ביד חז"ל לעקור ד"ת בקום ועשה. ע"ש. ולפי האמור נחא דאה"נ דמדאורייתא אין להם דין ישראל גמור, ורק מדרבנן החמירו לומר אע"פ שחטא ישראל הוא. ומשו"ה הם אמרו והם אמרו דהכותים כעכו"ם לכל דבריהם ואפילו להקל. והש"ך לשטתו הנ"ל. וע' בשו"ת ברית יעקב (חיו"ד ר"ס מז), שהביא סיוע לד' הש"ך, מפ"י הרמב"ם (קידושין עד.), שנראה שעשו הכותים כעכו"ם לכ"ד אפילו להקל. וכו'. ע"ש.

מסייע לידי עוברי עבירה בעושה האיסור אחר זמן וכשאין האיסור נעשה בחפץ הניתן לו

28. שו"ת בנין ציון סימן טו

נשאלתי ממעכ"ת נ"י מה דעתי אם יש חשש להדפיס ספר אצל אומן נכרי שיש לו פועלים ישראלים ויש לחוש שידפיסו בשבת ועובר משום לפני עור לא תתן מכשול.

הנה ידוע מה דאמרינן בע"ז (דף ו') דמה דתניא א"ר נתן מניין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר ואבמ"ה לב"נ = ואבר מן החי לבני נח = ת"ל ולפני עור לא תתן מכשול שזה דוקא בקאי בתרי עברי דנהרא שאם לא יושיט לו לא יכול לחטוא וכן כתבו התוספ' שם וז"ל ולפ"ז אסור להושיט למומרים דבר איסור אע"פ שהיא שלהם כי הדבר ידוע שיאכלוהו והוא נאסר להם דכישאל גמור חשבינן לי' ומיירי בדקאי במקום שלא יוכל ליקח אם לא יושיט לו זה כדמסיק דקאי בתרי עברי דנהרא עכ"ל הרי דכתבו בפשיטות דבדלא בתרי עברי דנהרא מותר להושיט לו וליכא משום לפני עור וא"כ אין חשש לפני עור גם בנדון השאלה דודאי יש להמדפיס מלאכות הרבה שיעברו המחללי שבת בה גם אם לא יהי' להם המלאכה של ישראל אמנם מדברי התוספ' בשבת (דף ג') נראה דמכ"מ איכא איסורא דרבנן גם /בדלא/ בתרי עברי דנהרא שהקשו שם על מה דאמרינן דפשיט בעה"ב ידו לחוץ ונתן לתוך ידו של עני או שנטל מתוכה והכניס בעה"ב חייב ועני פטור דפטור ומותר קאמר הרי עובר על לפני עור ואפילו מיירי דהי' יכול ליטול גם אם לא יהי' בידו הרי עכ"פ איסורא דרבנן איכא דקטן אוכל נבלות ב"ד מצווין להפרישו כש"כ גדול שלא יסייע לו ולכן תרצו דאיירי בנכרי ע"ש וכ"כ הרא"ש והר"ן שם וזה סותר לדבריהם בע"ז שנראה דס"ל דמותר לגמרי והנה כבר הביא הרמ"א בי"ד סימן קנ"א ב' דיעות בזה ביכול לקנות ממקום אחר אם מותר למכור לו וכתב ונהגו להקל כסברא ראשונה וכל בעל נפש יחמיר לעצמו והש"ך שם חולק על הרמ"א וכתב דב' הדיעות לא פליגי אלא שיש חילוק בין ישראל לנכרי ומומר דישאל צריך להפרישו ולכן אסור מדרבנן ומזה איירי התוספ' בשבת אבל נכרי ומומר א"צ להפרישו ולכן כתבו בע"ז דמותר והביא ראי' לזה דהרא"ש ורבינו ירוחם כתבו כדברי התוספ' דשבת ובע"ז וא"כ יהיו דבריהם סותרים זא"ז אלא ודאי החילוק כדפירש בין ישראל לנכרי ומומר עכ"ד ולענ"ד קשה למה אין במומר ג"כ מצו' להפרישו כמו בישראל הרי ישראל גמור הוא כמו שכתבו התוספ' שם בע"ז ושוב מצאתי שגם בשו"ת חות יאיר סימן קפ"ה הקשה על הש"ך כן דמאין לו לומר שאם הי' בידנו וכחנו להפרישו שלא נהי' מחוייב לעשות כן ולענ"ד יש ליישב סתירת התוספ' והרא"ש בדרך אחר דדוקא להושיט להעובר האיסור טרם יעשה האיסור בזה יש חילוק אם יכול מעצמו להביא לו האיסור או לא שאם יכול להביא לו האיסור גם בלא שיושיט לו אז אפילו מדרבנן מותר אבל אם בשעה שעושה האיסור יכול להפרישו ע"י שלא יושיט לו זה ודאי אסור מדרבנן שאסור לסייע ידי עוברי עבירה כדאמרינן בע"ז (דף נ"ה) ישראל שהוא עושה בטומאה לא דורכין ולא בוצרין עמו אבל מוליכין עמו חביות לגת ומביאין עמו מן הגת ע"ש הרי דבשעת עבירה עצמו כשדורך בטומאה אסור לסייעו ואפילו בשנטמא היין כבר דאסור לסייע ידי עוברי עבירה אפילו כבר התחיל בעבירה אבל מכ"מ מוליכין עמו חבית לגת אף שבזה מושיט לו החבית שיתן בו היין ומסייע לו לעשות בטומאה דאין אסור רק לסייע לו בשעת עבירה עצמו ולכן שם בשבת דהעובר עבירה נוטל מיזו ונותן לתוכו ואם לא יושיט לו ידו לא יעשה העבירה בזה כתבו התוספ' דאסור מדרבנן דמחוייב להפרישו ולא לסייעו בשעת העבירה אבל בע"ז דאיירי במושיט למומרים דבר איסור שיודע שיאכל אותו בזה כתבו דאם יכול ליקח מעצמו אין כאן איסור דלפני עור כיון דשם לא מסייע להעברין בשעה שעושה העבירה ולכן דוקא להושיט לו כה"ג מותר אבל ליתן למומר דבר איסור לתוך פיו אע"פ שיכול ליקח גם מעצמו אפשר שבאמת אסור

29. שו"ת מהרש"ם חלק ב סימן קפד

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו אם מותר להשכיר ביתו ליהודי ספר שמגלה ביום ש"ק בפרהסיא אם עובר משום מסייע לדבר עבירה דגם בדלא קאי בתרי עברי דנהרא איסורא מיהו איכא והביא מדברי הש"ך ודג"מ יו"ד סי' קנ"א ועוד מכמ"ק:

הנה עד שהוא שואל להשכיר לספר הרי בכל השכרת בית ליהודים מחללי ש"ק בבישול ואפי' ורחיצת הרצפה וכדומה יהי' איסור בזה ופוק חזי מה עמא דבר וכבר האריך בתשו' כתב סופר יו"ד סי' פ"ג בענין זה והעלה דליכא איסור אא"כ בשעת סיועו עושה האיסור מיד אבל באינו עושה האיסור מיד שרי וכ"ה בשו"ת בנין ציון סי' ט"ו ובאמת שכה"ג כתבו הב"ח ומג"א סי' קס"ט סק"ו לענין לפ"ע ובתשו' מהר"י אסאד סי' קס"ד הקשה מש"ס דע"ז (דף כ"ב) דפריך גבי לא ישכיר אדם מרחצו לכותי וכו' ותיפוק לי' משום לפ"ע והרי התם משכירו לו בחול קודם שיגיע השבת ואפ"ה אסור אבל נראה דגבי לפ"ע ממש בכל גווני אסור אבל בדליכא לפ"ע אלא משום מסייע לעוברי עבירה י"ל דבכה"ג ליכא משום מסייע וע' כה"ג במג"א סי' רס"ו סק"ח דלשי' הרמב"ם והה"מ ליכא בכה"ג משום מאכיל בידים לקטן וע"ש בא"א ומחה"ש מ"ש בזה ועוד נראה דבכל גווני דאיכא משום מסייע היינו דוקא אם בגוף הדבר שנותן לחבירו יעשה בו האיסור אבל הכא הרי לא יעשה האיסור אלא באויר שבתוך הבית והרי גם למ"ד דאדם מצוה /מצווה/ על שביתת כלים במוגמר וגפרית דלא קעביד הכלי שום מעשה אלא מונח על הארץ והן בתוכו שרי ומכ"ש בזה [ועמש"ל סי' צ"ג]:

גדר "מסית" בדין בלפני עור לא תתן מכשול

30. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן צט

באור איסור שיש בהזמנת אנשים שיבואו להתפלל בביהכ"נ בשבת כשיודעין שיבואו במאשינעס מ' לעומר תשי"ג. נשאלתי מהרב ר' נפתלי קארל באך מדעטראיט אם יש איסור לפני עור להזמין אנשים שיבואו להתפלל בשבת לביהכ"נ כשיודע שיחללו השבת בנסיעה במאשינעס. והשבתי דלהזמין את הרחוקים באופן שאי אפשר שיבואו בלא הלול שבת ודאי אסור, והוא עוד גרוע מאיסור לפני"ע שהרי הוא עוד באיסור מסית. ואף שאיסור מסית לחיוב סקילה הוא רק מסית לעבוד עכו"ם, מ"מ לענין האיסור ועונש כלפי שמיא בכל החומר שאין טוענין למסית יש בכל האיסורים כמפורש בסנהדרין דף כ"ט שיליף ר"ש בר נחמן א"ר יונתן מנין שאין טוענין למסית מנחש הקדמוני אף שלא היה חטא ע"ז אלא האיסור אכילה מעץ הדעת. חזינן שאיסור מסית יש לכל עבירה, אך שאין עונשין בדיני אדם רק על מסית לע"ז, אבל בדיני שמים יענש, ולא ילמדו עליו סנגוריא.

ואיסור לפני"ע = לפני עור = יש אף באינם רחוקים כ"כ כשיודע שיתעצלו לילך ברגלים ויסעו במאשינעס אבל איסור מסית ליכא באינם רחוקים. ואם אינה בלשון הזמנה אלא סתם הודעה שעושים מנין ונותנים פרסים להבאים להתפלל שהכוונה בעצם הוא רק לקרובים אבל ידוע שיבואו גם רחוקים במאשינעס מסתבר שאין בזה דין מסית ובדין לפני"ע יש להסתפק. וצריכים לפרש שלא יתנו פרסים אלא לאלו שיבואו ברגליהם בהיתר. ובדבר שרוצה להסתלק מלהיות מעמבער /חבר/ בבית הכנסת שהרבה מהמתפללים שם אין מתנהגים כשורה, דעתי נוטה שאין להסתלק כדי שיהיה מי שימחה בידם, ואין להתייבש לומר שודאי לא ישמעו, כי מעט מן האור דוחה הרבה מן החשך, ולכן אולי תועיל המחאה להרבה איסורים. אך הוא כ"ז שמתנהגים בביהכ"נ כשורה, אבל אם ישנו ח"ו מסדר ביהכ"נ כגון שיסלקו המחיצה שבין אנשים לנשים או שישנו אף במקצת סדר התפלה וקה"ת מחוייבין כל יראי ה' להסתלק מלהיות מעמבערס שם. משה פיינשטיין

31. שו"ת תשובות והנהגות חלק א סימן שנח

שאלה: בן בעל תשובה מזמין הוריו לסעודת ליל שבת ויודע שיחזרו לביתם במכונית

הנה טענת הבן היא שבדרך זו הוא מקרב את הוריו ליהדות, רק שחושש במה שמכשילם לחלל שבת, אבל מאידך הם בלאו הכי מחללים שבת ולא איכפת להם, רק תקותו שלאט לאט יתקרבו, ולדבריו כבר רואה התקדמות שיש אצלם כבר גישה אחרת לדת, ותולה הדבר בזה שמקרב אותם ומזמינם אף שנוסעים בחזרה הביתה, אבל שואל שמה אסור משום איסור לפני עור. תשובה: נראה שישוד האיסור לפני עור הוא דומיא דעיוור שמכשילו אבל אם כוונתו רק לטובת עצמו לא נקרא מכשיל אלא כמו שרופא מנתח לא נקרא מכה חבירו כך כאן הלא אין כוונתו להרע לו או ליעיץ לו עצה שאינה הוגנת אלא שמקוה בזה להדריכם ולקרבתם לדרך האמת ומה שחבירו מחלל שבת ע"י זה אינו אלא עושה רעה לעצמו ולכן אין בזה איסור לפני עור וכיוון שאינו מצווה אותם לנסוע אדרבא הודיע להם שמצטער בכך תו אין כאן חיוב ערבות להפרישם במחללי שבת בפרהסיא וע"כ נראה שגם איסור לפני עור אין בזה שכוונתם לטובתם

מקורות נוספים להרחבה

- מקור אמוני: מאמרי רביה עמ' 93-89 – על במותינו חללים- במאמר זה ניתן לראות את הדילמה הגדולה אשר מצוי בה הרב קוק ביחסו לגיבורי ישראל שאינם שומרי תורה ומצוות שנפלו בקרב על הגנת העם והארץ, וכיצד מכריע בדילמה זו למעשה.
- שו"ת אגרות משה חושן משפט חלק ב סימן עג סעיף ח- בסעיף זה דן המחבר באיסור לרופא לבצע הפלה באשה מדין אסור לפני עור
- שו"ת ציץ אליעזר חלק כב סימן ג- בתשובה זו מביא המחבר יסודות רבים להתיר להגיש אוכל לאדם חולה שלא יברך ויטול ידיו
- שו"ת דברי יציב חלק יורה דעה סימן מז – בתשובה זו עוסק המחבר בשאלה האם מותר לספרן בספריה לתת ספר שיש בתוכו ע"ז וכדומה לאדם שאינו שומר תורה ומצוות ומתעניין בספרים אלו לסקרנות בעלמא
- שו"ת משנה הלכות חלק ה סימן לד סעיף י- בתשובה זו מבאר המחבר את דעתו כיצד יש לנהוג בדבר משפחה של חתן בר מצווה המעוניינת להגיע ברכבים בשבת לחגוג חגיגת בר המצווה בבית הכנסת
- שו"ת באהלה של תורה חלק ה סימן כב- בתשובה זו מבאר הרב אריאל את האיסורים הכרוכים בהזמנת אורחים לחגיגות בר מצווה בשבת אשר יבואו לבית הכנסת ברכב במהלך השבת